

De vraag is, zal de moeder verstaan, dat het er haar dochttertje niet om te doen is de pop te hebben, doch om moeder uit de kamer te jagen om te kunnen snoepen van de koekjes. Een zeer simpel voorbeeld, toch voldoende om te doen zien, hoe licht het verstaan door beperktheid, door niet doorzien onvolkomen kan zijn. Hierbij sluit zich het misverstand²⁰), zo algemeen voorkomend in de wereld, aan. Ik vat een woord anders op, dan het bedoeld werd, niet opzettelijk, maar omdat ik het niet begreep en nu verklaar ik het verkeerd.

Ik ben gebonden aan mijn tijdsomstandigheden, een schrijver aan de zijne²¹) en vat dus het woord tafel heel anders op dan b.v. de oude Israëliet. Deze voorbeelden zijn gemakkelijk genoeg te vermeerderen. De mens is beperkt, zal zo al niet steeds, dan toch zeker meer dan eens onvolkomen, onjuist verklaren. Er blijft een onverklaarbare rest²²). Wij spreken hier nog niet van de zonde, daarover straks.

Echter, de formele bevooroordeeldheid leidt ook tot consequenties van geheel ander karakter. Men heeft ons Gereformeerden wel eens beschuldigd van Aristotelisme. In de exegese zou dat dan daarin uitkomen, dat we exegetiseerden met gebruikmaking van de wetten der Aristotelische logica²³). Ik moet dit verwijt afwijzen. Maar dit is wel waar, Aristoteles heeft in zijn logica onder meer wetten geformuleerd, volgens welke het menselijk denken, alle menselijk denken zich beweegt. Naar zulke wetten beweegt zich ook de uitlegging, alle uitlegging, zij kan niet anders.

Voor de exegese is van heel veel belang de evidentie. Elke commentator doet telkens uitspraken, waarvan hij onderstelt, dat zijn lezers of hoorders zonder meer zullen inzien, dat ze juist zijn, den zin van het uitgelegde op de rechte wijze weergeven. Dat wil zeggen, hij rekent er op, dat zijn verklaring evident is. Wat onder evidentie te verstaan is, is niet gemakkelijk aan te geven. Sassen omschrijft haar als kenmerk, waardoor we van een oordeel zekerheid krijgen. En hij onderscheidt dan een innerlijke evidentie, die rechtstreeks betrekking heeft op het bevestigde oordeel en een uiterlijke, die betrekking heeft op het oordeel van een ander²⁴). Met de laatste hebben we in ons geval te doen. De exegeet meent, dat anderen zonder meer overtuigd zijn van de juistheid van zijn verklaring. Het is terstond duidelijk, (ik gebruik hier de evidentie), dat hij dat niet kan zijn, indien hij niet uitging van het vooroordeel, dat zijn hoorders of lezers denken, redeneren, als hij zelf. Hij rekent er niet eens mede, dat zijn individualiteit toch ook wel wat van die van anderen kan verschillen en dat voor hen nog niet dadelijk duidelijk is, wat hij als vanzelfsprekend aanneemt²⁵).

Verwant met de evidentie is de analogie. Wanneer ik van een